

הלואות עמיתים

נכתב ע"י אחד מרבני ועדת הפיקוח שע"י ועדת הרבנים תשואה כהלכה

אחד השאלות החשובות ביותר בתחום כשרות שוק ההון היא האם מותר ללוות מקרנות הפנסיה וההשתלמות במסלולים השנים [הלואות לעמיתים], פעמים רבות אנו נשאלים, האם יש לגופי הכשרות השונים פתרונות להלוואות אלו? מה היא מדיניות ועדת הרבנים תשואה כהלכה בענין? בחרנו בגליון הראשון שלנו לעשות קצת סדר בדברים ולסקור את הענין מהזיות ההלכתית והמקצועית יחד.

הלואות עמיתים מה הן?

קרנות פנסיה, קופות גמל וקרנות השתלמות מאפשרות לחוסכים במקרים רבים לקבל הלוואה מהקרן בתנאים נוחים מאוד. ההלוואות אלו הן הלוואות כדאיות ביותר בעיקר בגלל הריביות הזולות שניתן לקבל וזאת בזכות הנכס הפיננסי [נכסי הקרן] שמשועבד לטובת המלווים ומקטין את הסיכון שבהלוואה זו.

בניגוד למה שרבים חושבים מי שנותן את ההלוואה ומקבל את הריבית איננה החברה שמנהלת את הקרן ולא הלווה בעצמו. המלווים הם כלל העמיתים שמכספים ניתנה ההלוואה, הם אלו שמתחלקים ביניהם בריבית, ובמקרה תיאורטי בו לא ניתן יהיה להיפרע מן הלווה, הם יהיו אלו שיספגו את ההפסד.

מאחר שכך הלוואות העמיתים היא אחת השאלות החמורות שיש בהשקעה בקרנות הפנסיה והחיסכון מכיון שבניגוד ליתר השקעות כמו מניות ואג"ח שהם שאלות של איסורים מדרבנן בלבד, הלוואות עמיתים היא הלוואה בריבית קצוצה מישראל לישראל שאיסורה הוא מדאורייתא! ואף מהחמורים שבהם.

כך שחשוב להדגיש בפתח הדברים שחברה שאינה חתומה כלל על היתר עיסקא הדבר אסור מעיקר הדין ואין להקל בכך בשום פנים ואופן! כל הנידון שלפנינו עוסק בחברות שיש להם היתר עיסקא כללי שבדרך כלל כולל בתוכו סעיף שמנוסח כך 'כל ענייני הכספים שיעסוק בהם החברה, בין עם אנשים וחברות המלווים כספים לחברה ו/או באי כוחם, ובין עם האנשים וחברות הלווים כספים מהחברה ו/או באי כוחם, בכל סוגי אשראי ופיקדונות, כולל חיובים, התחייבויות, ערבויות, משכנתאות, חסכוניות, הנפקת מניות וסחר בהם, כולל פעולות ועסקי תיווך, נאמנות ושליחויות המבוצעות ע"י החברה שיש בהם חשש ריבית דאורייתא או מדרבנן או אבק ריבית, ואפילו מוזכר בכל אלו לשון הלוואה או ריבית או ריבית דריבית, כל אלו יהיו בידי המקבל או החייב בתורת עיסקא כתיקון חז"ל'

ישנן חברות [כמו החברות החתומות היתר עיסקא ע"י תשואה כהלכה] שמצוין בשטר היתר העיסקא בפרוש שכוללים את הלוואות העמיתים 'אנו מורשי החתימה הח"מ, מודיעים ומתחייבים בזאת בשם החברה, כי כל ענייני הכספים שתעסוק בהם החברה, בין עם אנשים או חברות ו/או באי כוחם המלווים כספים או שווה כסף לחברה, בין עם אנשים או חברות ו/או באי כוחם הלווים כספים או שווה כסף מהחברה, ובין עם אנשים או חברות ו/או באי כוחם המלווים ו/או לוויים מעמיתי הקופות והקרנות שבניהול החברה, בכל סוגי אשראי הלוואות ופיקדונות, כולל חיובים, התחייבויות,

תשואה כהלכה

ועדת הכשרות לחיסכון ופנסיה כהלכה

ערבויות, משכנתאות, חסכונות, הנפקת כל סוגי ניירות הערך והמסחר בהם, המסחר בכל מיני סחורות ומט"ח אופציות וחוזים, כולל פעולות ועסקי תיווך, נאמנות ושליחויות המבוצעות ע"י החברה, שיש בהם חשש ריבית מכל סוג שהוא, ואפילו אם מוזכר בכל אלו לשון הלוואה או ריבית או ריבית דריבית, או כל לשון המשתמעת ריבית, כל אלו יהיו בידי המקבל או החייב (להלן: 'המקבל') בתורת עסקה כתיקון חז"ל.

באופנים אלו יש לדון האם אכן היתר עיסקא הכללי של החברה יש בו כדי להתיר את ההלוואות הללו.

שאלה זו נוגעת הן לעמיתים קיימים בקרנות ההלו שרוצים לקבל הלוואה מהקרן [לווים], והן לעמיתים המעוניינים להצטרף לקרנות הללו גם אם אינם מתכוונים ליטול הלוואה מהקרן, מכיון שכספם משמש בשליחותם להלוואה עבור עמיתים אחרים בקרן והרי הם מלוים בריבית לכל דבר וענין.

חשוב להדגיש ששאלות אלו אינן כרוכות זו בזו וכפי שיוסבר להלן שישנם קרנות שמצד אחד מאפשרות לקבל הלוואה אך מנגד כספי העמיתים בקרן זו אינם משמשים כמקור להלוואה [ובכך אין כאן חשש של מלוה בריבית אלא במידה והעמית יטל הלוואה מקרן זו יש חשש של לווה בריבית].

מקור כספי ההלוואה

בבואנו לדון בשאלת האסור והמותר חשוב לציין נקודה חשובה מאוד! שחובה לבדוק היטב בטרם הצטרפות לקרנות השונות [בדרך כלל בקרנות הכשרות והמפוקחות גופי הפיקוח השונים מסדירים את הענין ומוודאים שהכל נעשה ע"פ היתר עיסקא מהודר].

ישנם חברות שההלוואות ניתנות דוקא מהמסלול בו נמצא העמית הלווה (כך לדוגמא בקרן הפנסיה של הראל, ניתן לראות שבכל מסלול השקעה חלק מהכסף מושקע בהלוואות שניתנו לעמיתים) עמית שבחר בקרן שהתקנון שלה לא מאפשר הלוואות עמיתים לא יוכל לקבל בחברה זו הלוואה (לדוגמא בחברת אלטשולר שחם מסלול הלכה לא מאפשר נטילת הלוואה ואין אפשרות לקבל הלוואה ממסלול אחר), לעומת זאת ישנם גופים (כמו קרנות הפנסיה של מגדל והפניקס) שכל ההלוואות בהן ניתנות מאותו מסלול השקעה (ללא תלות במסלול בו נמצא הלווה), ולכך לדוגמא לווה הנמצא במסלול הלכה אף אם אותו מהכספים של אותו המסלול אין אפשרות לקבל הלוואה עדיין קיימת האפשרות לקבל הלוואה ממסלול כללי.

ברוב מסלולי ההלכה המוגדרים רשמית כמסלול ההלכה אין אפשרות לקבל הלוואה מאפיק השקעה המוגדר הלכה, [הינו מכספי העמיתים במסלול ההלכה] לרוב מסיבות כשרותיות, עם זאת תתכן אפשרות למי שנמצא במסלול מפוקח [שאינו מוגדר רשמית כהלכה] לקבל הלוואה ממסלול אחר שאינו מפוקח, כמו ברוב המסלולים מחקי המדד בחברות ובתי ההשקעות השונים, שבהם קיימת האפשרות לקבל הלוואה ממסלולים שיקליים או כלליים.

צדדי ההלכה בנידון

ובכאן אנו באים לעצם השאלה האם הדבר מותר או אסור, להלן נציג את הצדדים השונים כפי שהטיב לסכםם ר' איתן אחיטוב לאחר דו"ד ממושך עימנו בענין והעתקנו מדבריו

היות והחברה המנהלת איננה צד להלוואה. היא 'רק' עוסקת בקביעת קריטריונים מי זכאי לקבל הלוואה ובתפעול ההלוואה (מתן ההלוואה וגבייתה) והיות וכאמור

המלווים והלווים הם העמיתים והיות שהם לא חתומים על היתר עיסקא מתעוררת האם מותר לי לקחת הלוואה מעמיתים שלא חתמו על היתר עיסקא?

וכאן חשוב להקדים בעוד שרבים וטובים נהגו לסמוך על היתר עיסקא הכללי של הבנקים מכיון שהבנק חתם על היתר עיסקא שכתוב בו שהוא כאחד מתקנות הבנק לכל דבר וענין, והלווה או המלווה שהינו יהודי יר"ש רוצה אף הוא להלוות או ללוות רק על סמך היתר עיסקא הרי יש גמירות דעת בין שני הצדדים שההלוואה נעשית על תנאי היתר עיסקא, [ואף שנהגו לסמוך על תוקפו של היתר עיסקא בבנק אף ביחס ללוקחות שאינן מודעים וחפצים בהיתר עיסקא משום שכל מי שפועל מול הבנק עושה כן על דעת תקנות הבנק אף שאינו מודע ומבין את המשמעות שלהם ולכן אף לגבי היתר עיסקא שכאמור הוא חלק מתקנות הבנק וי"ל דע"ד כן עושה עסקיו עם הבנק, אך כל זה ביחס להשקעה במניות הבנק, אך ככל שדנים אנו לענין הלוואה בריבית מבתי השקעות שיש בה איסור דאורייתא יש להסתפק אם שייכת סברא זו מחמת כמה חילוקים שאכמ"ל].

דעת המתירים

הגורם המלווה לדעתם הוא הגוף המנהל (ולא העמיתים) היות והוא זה שחתום על שטר ההלוואה. יתר על כן, גם אם נאמר שהמלווים הם העמיתים, כשם שהעמיתים מסתמכים על שיקול הדעת של החברה המנהלת כאשר היא בוחרת בהשקעות מסוימות, וכשם שהם מקבלים את שיקול דעתה אם לאשר את ההלוואה ובאלו תנאים [גובה הריבית מספר השנים] כך הם סומכים על דעתה (שמפורסמת באתר שלה) שכל ההלוואות שניתנות על ידה הן בעצם באופן המותר, דעתה זו גלויה לציבור (היתר העיסקא מופיע במקום בולט באתר החברה) ודי בכך הן עבור המלווים. והן עבור המלווים.

דעת האוסרים

כאשר הכספים ניתנים ממסלול שאיננו נקרא הלכה (ולא משנה אם יש עליו 'השגחה' או לא ולא משנה היכן נמצא כספו של הלווה), הרי שבחירת המלווים שלא להשקיע דווקא כהלכה (עובדה שלא בחרו במסלול הלכה) מורה על כך שאינם חפצים בעיסקה (שמבחינה ממונית גרידא היא פחות טובה למלווה מכל הלוואה בריבית שכן יש לו סיכון של הפסד) כמו"כ יש לדון האם לחברה מנהלת יש סמכות חוקית לתת הלוואה מכספי העמיתים על פי היתר עיסקא. בהתאם לדעה זו אסור לקחת הלוואות עמיתים.

מדיניות ועד הרבנים תשואה כהלכה

מדינות הכשרות של תשואה כהלכה היא שלא לאשר הלוואות עמיתים מאפיקי השקעה המוגדרים כהלכה, אא"כ נוסף בכל אחד מהסכמי ההלוואה סעיף שקובע במפורשות שההלוואה נעשית בכפוף להיתר עיסקא המצוי במשרדי ואתר החברה, בהיתר עיסקא זה נכתב מפורש שיכלול את הלוואות העמיתים ומוזכרים בו כל תנאי היתר העיסקא באופן המהודר ביותר, בנוסף כלל העמיתים החוסכים במסלול זה הם יהודים שומרי תורה ומצוות שמעונים להסדיר את ההלוואות בכפוף להיתר עיסקא. עם זאת במסלולים שאינם מוגדרים הלכה אלא הם מסלולים כללים מפוקחים, פעמים רבות ישנה אפשרות לקבל הלוואה במסלולים אלו אך לא מכספי המסלול המפוקח אלא ממסלול אחר, במצב זה הדבר אינו באחריות הגוף המפקח משום שהרי כספי העמיתים שומרי המצוות לא ישמשו כלל להלוואות, אלא שקימת אפשרות ללוות

תשואה כהלכה

ועדת הכשרות לחיסכון ופנסיה כהלכה

ממסלול אחר והדבר דומה לעמית קרן פנסיה שלווה מבנק או כל חברת אשראי חיצונית שאין כל שאלה הלכתית שנוגעת ליתר העמיתים וכשרות ההשקעה בקרן זו.

ועד הרבנים תשואה כהלכה אינו מורה לרבנים הוראה בענין זה ועל כל אחד לעשות שאלת רב בנושא זה לאחר הצגת והבהרת הדברים בצורה הברורה ביותר.

לתועלת הציבור ריכזנו [בקישור הזה](#) זה רשימה של כל הקרנות יחד עם התנאים והאפשרות לקבלת ההלואה.